

NÉPZENEI KUTATÓÚTON KOREÁBAN ÉS KÍNÁBAN

Előadás a Nyelv és Irodalomtudományi Osztály 1958. III. 24-i felolvasó ülésén.

Néhány évtizede annak, hogy a magyarság és a Szovjetunióban élő rokonnépeink zenéje között szembetűnő azonosságokat fedezett fel a népzene-tudomány. Az elmúlt évek kutatásai még távolabbról — Kína földjéről — hoztak figyelemre méltó dallamokat. Ez arra ösztönzött bennünket, hogy a magyar zene keleti kapcsolatait most már ne csak a Volga és Ob vidékén hanem Közép-Ázsia pusztáin, sőt a Kínai Nagy Falon túl is keressük.

Az 1957. évi koreai—magyar és kínai—magyar kulturális egyezmény tette lehetővé azt, hogy közel három hónapig — magnetofonnal a kezemben — helyszíni felvételeket készíthettem Korea és Kína népeinek zenéjéről, tanulmányozhattam az ottani szakemberek munkáját és bepillantást nyerhettem Távol-Kelet — évezredes hagyományokon nyugvó — rendkívüli művészetébe.

Egy beszámoló keretein belül lehetetlen felsorolni az októbertől januárig tartó nagy út eseményeit és nehéz szavakba foglalni a zenei élmények és tapasztalatok sokaságát. De a szavaknál többet mond a zene és a kép ezért e vázlatos írást néhány kotta és fénykép egészíti ki.

Október közepén, Moszkván és az akkor már havas Szibérián és Mandzsúrián keresztül először Koreába vitt az utam, ahol négy hétből kettőt Phenjanban, az északi fővárosban, kettőt vidéken töltöttem. Ennek során Gresák József és Havelka Szvatopluk ott-tartózkodó csehszlovákiai zeneszerzőkkel kirándultunk egyszer az ősi királysírokat őrző keszoni völgybe és a dél-koreai határhoz: Keszonba és Panmindzsonba, a másik alkalommal pedig a kéklő Japán tenger partja mentén húzódó, festői szépségű, Gyémánt hegyekbe. Visszafelé Vonszan és Hamhun városokon jöttünk keresztül és elfogadva a cong-toni halászok kedves meghívását, két egymást követő nap velük voltunk a tengeren.

E kirándulások az ország természeti szépségeinek és gazdasági értékeinek a megismertetését célozták s emiatt nélkülöznünk kellett a zenei bemutatásokat. A több ízben kért vidéki népzenegyűjtő utakra, amelyek az előre elküldött munkatervemben is szerepeltek, így sajnos nem került sor. Ennek az lehetett az oka, hogy a vendéglátók attól féltek: nem tudnak majd kellő kényelmet biztosítani a falvakban. Nem gondolták, hogy a magyar falusi

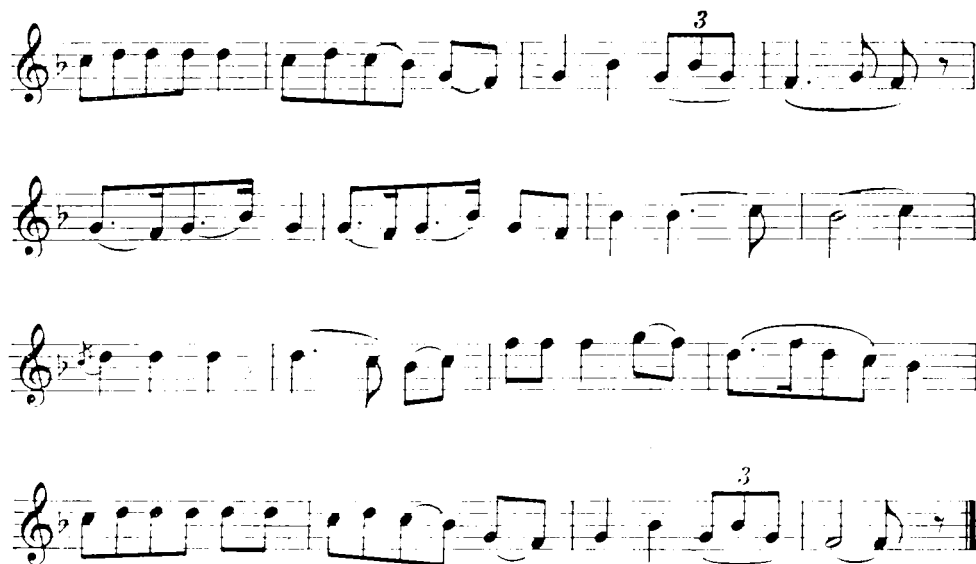
gyűjtő sem igényli a kiszolgálást, hozzá van szokva a kényelmetlenségekhez.

A vidéki gyűjtőutak elmaradásaért némileg kárpótolt az a nagyszabású előadássorozat, amelyet akkor tartottak Phenjanban, a város alapításának 1530. évfordulója alkalmából. A morambói Népi Operaházban minden este más vidéki csoport műsorát hallottam, majd az előadás után, vagy másnap a sikeresebb zenei műsorszámokból néhányat a magammal vitt, „Geloso” típusú, kis magnetofonnal fel is vehettem. Így sikerült megörökíteni a keszoni nőikar tavaszváró és munkadalait, vagy az egész Korea-szerte ismert régi szerelmi dalt az „Arirang”-ot, amelynek száznál több változatát gyűjtötték már össze. Példánk egy dél-koreai „Arirang”:

Egy színházi előadás után került szalagra Ö-Cse-si, 26 éves csöng-csini hivatásos dobművész bravúros műsorszámára is, melyet a nyakában függő henger alakú dob két oldalán játszott. Hatperces dobszólója a 12 klasszikus koreai alapritmust mutatta be. A magam készítette felvételek közé kell még sorolni Hwang-Mjong-szun, koreai tolmácsom dalait. Ő, az odavalósi népdalokkal együtt, lelkes és hivatott előadója azoknak a magyar daloknak, amelyeket néhány évvel ezelőtt itt tanult nálunk, énekszakos növendék korában, a Zeneakadémián. Az általa énekelt egyik népdal 1., 2. és 4. sora azonos, csak a 3. hoz új zenei gondolatot, ez egyúttal rövidebb is. Ez a forma a magyar új stílusú dallamok között is gyakori.

A szalagra vett dalok nagyobb részét azonban nem élő előadásból, hanem a már meglevő felvételekről másoltuk át. Ezeket a Koreai Rádió és a Zeneművész Szövetség bocsátotta rendelkezésemre. Az átjátszást kiválogatás előzte meg, arra törekedtünk ugyanis, hogy a népzene előadásának jellemzőbb fajtái mind képviselve legyenek. Ezért átmásoltunk ének- és hangszer szólót, kórust és zenekart, falusi felvételt és városi feldolgozást.

Amikor a szakemberekkel a koreai és magyar népzene gyűjtés hasonló, vagy eltérő módszereiről beszélgettünk, alkalmam volt megismerni népzene-kutatásuk néhány sajátosságát és a rendszerezés problémáit is. Meggyőződtem arról, hogy a néhány év óta ott megindult tudományos gyűjtésnek milyen nagy jelentősége van és beláttam, hogy a hozzánk mért 50 éves lemaradás látszólagos csupán. Hiszen a koreai népzene ma még egyre változó állapotában, amikor az énekesek egy előadás alkalmával saját ízlésük szerint szabadon variálják, szinte improvizálják a dallamokat, felbecsülhetetlen szerepe van a felvételeknek. Mert ily módon szemmel láthatóvá válik, hogy népzenejünkben mi az állandó és mi a változó elem. Amikor az énekest nem kötik hagyományos merev formák, akkor ő egyúttal alkotó és továbbfejlesztő is. Majd, ha a zene előadásának egyes mozzanatairól készült felvételeket egymás mellé rakják, akkor világosan áll előttük a dallam variálódásának, vagy talán az új dal születésének olyannyira érdekes, nálunk sokkal kevésbé ismert folyamata.

A gyűjtött anyag zenei rendszerezésére még nincsen kialakult módszerük és ez ideig a szövegtartalom, vagy az előadási alkalmak szerint osz-

lyozzák a dallamokat. A népdalokat négy csoportba osztják. Az elsőbe kerülnek a rövidlélegzetű gyermekdalok. A másodikba a különböző munkadalok, mint pl. : dal a ház építésekor, az erdei fű szedésekor, a rizsültetéskor vagy a rizsaratáskor, mikor a halászok tengerre szállnak, vagy dal, mikor a lányok szénát kaszálnak. A harmadikba sorolják a természet szépségeit hirdető, vagy az emberi érzelmeket tolmácsoló lírikus dalokat, amelyek költői szépségét már a címük is sejteti : Holdfényben táncolnak a lányok, Sárkány repül a hegyek fölött, Süt a hold a folyóba, Fúj a szél a tengeren stb. Végül a negyedik csoportba kerülnek a régmúlt történeti eseményeit elbeszélő „cang” stílusú dalok, amelyek évszázadok óta őrzött hagyományos előadásmódját egyes helyeken még ma is megtalálni. Keszonban hallottam egy ilyen — több órán át tartó — éneket. Egy idős férfi adta elő dobkísérettel. Ebből az ősi magból fejlődött ki a mai koreai népi opera, amelyben a szóló énekes szerepe most több előadó között oszlik meg. A darabokat díszletekkel berendezett színpadon adják elő, ahol az együttes és szóló ének gyakran váltja egymást és a dobot ma már 40 tagú zenekar helyettesíti.

Saját zenei hagyományuk ápolása mögött nem marad messze az európai és modern zene terjesztése sem. Rövid ott-tartózkodásom alatt kétszer is hallottam a Phenjani Filharmónikusok hangversenyét Kondrasin Kirill, moszkvai karmester vezényletével. Az első műsorban Mozart, a másodikban Prokofjev, Sosztakovics és Sin-Ton-szon, fiatal koreai zeneszerző szimfóniái szerepeltek. Az időben mutatták be — Koreában először — Glinka Szuszanyin Iván c. operáját is, amely már a negyedik európai darab volt a háború óta újjáépített phenjani Opera színpadán.

A Koreában töltött egy hónap után november közepében, nagy vá-kozással utaztam Kínába hogy ott városon és falun újabb hat héten át folytassam a távol-keleti zenei tanulmányutam. Vendéglátóim, a Kínai Zene-művész Szövetség és a Kultúrkapcsolatok Intézete, figyelembe véve a még itthonról elküldött munkatervemet, gazdag programot készített elő. Eszerint két hétig maradhattam a fővárosban és egy teljes hónapot szántak az ország déli és keleti tartományainak a meglátogatására.

A munkát a pekingi Népzene kutató Intézetben kezdtem el, ahol Yang-Jin-liu helyettes igazgató és Cu-Csa-szun fiatal kolléga fáradhatatlan buzgalmának köszönhetem, hogy onnét többszáz kínai és más nemzetiségű dallamot hozhattam magammal. A lehallgatás során sok szó esett népdalaink hangnemi, formai és ritmikai hasonlóságairól és ott többnyire csak azokat a dallamokat játszottuk át, amelyek magyar népzenei szempontból is figyelmet érdemeltek. A tömegével hallott „szó” pentaton dalok mellett szép számmal találtunk a magyarokhoz hasonló „lá” pentaton dallamokat és akadt példa a kvintváltásra és az új stílusú dalok AABA formájára is.

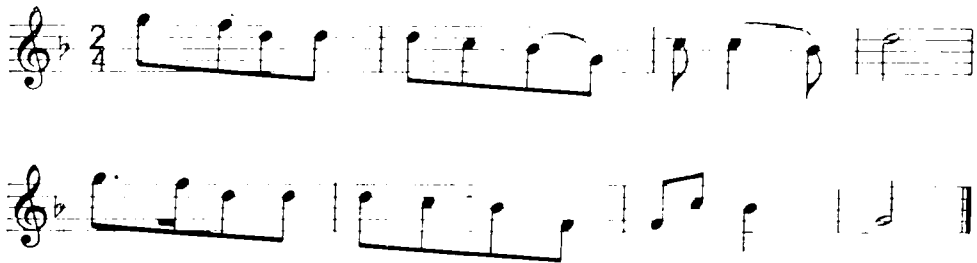
A magyar és idegen népdalok összehasonlításakor mindeddig kevés gondot fordítottunk az előadásmód vizsgálatára. Legtöbbször már a papírra

jegyzett, vagy a könyvekben kinyomtatott dallamokat vetettük össze és nem vettük figyelembe az élő előadásban elhangzó dal és az arról készített kotta közötti különbséget. (Igaz, hogy ez legtöbbször nem is volt módunkban.) Annyi bizonyos, hogy nem lehet mindent hangjegyekkel és magyarázó jelekkel leírni. A kotta csak sápadt mása az élő dallamnak. Ez a probléma különös jelentőséget nyer a távol-keleti, kínai dalok tanulmányozásakor, mert az odaváló zene lényeges tartozéka, az európai fülnek annyira szokatlan, előadásmód. Ott, az Intézetben tapasztaltam, hogy az a kínai dallam, amely az előző nap kezembe került népdalgyűjteményben első látásra magyarosnak tűnt, milyen távolian és idegenszerűen hatott az eredeti előadásban. Ezért, ha felvetjük a kérdést: megismerhetjük-e igazán, csak könyvekből valamely nép zenéjét? úgy gondolom, hogy erre határozott nem-mel felelhetünk. De hasonlóan járhat az a külföldi is, aki így akarja megismerni a magyar népzeneét. A kínai előadásban nekünk a hangszín, a magyarban nekik talán a ritmus apró módosulásai jelenthetik a le nem írható, sajátos ízt.

A soron következő dalokat a pekingi Intézet anyagából idézzük. Mindháromban felfedezhetünk némi hasonlóságot a magyar népdalokkal. Az első, belső-mongóliai. Hangsora félhang nélküli „lá” pentaton. A 2. és 4. sor között kvintváltást találunk. Az 1. sor „mi”-ről „dó”-ra ugró kis sextje néhány mari dal kezdetére emlékeztet.

A másik két példánk Ho-Csüi tartományból, az Ordosz vidék északkeleti részéből való. Mindkettő hangsora félhang nélküli „lá” pentaton.

A hatalmas területet felölelő északnyugati tartomány: Szinkiang zenéjével sziani tartózkodásom alatt ismerkedtem meg közelebbről. Az odavalósi népzene gyűjtők egy csoportja az elmúlt években kétszer is volt többhónapos szinkiangi kutatóúton, amelyekről mindkét alkalommal gazdag anyaggal tért haza. A gyűjtött dallamoknak azonban csak egy részét vehették fel magnetofonnal, mert a közlekedési nehézségek és a lakosság életkörülményei sokszor megoldhatatlan feladatok elé állították őket. Elmondották, hogy a felvételekre kizárólag Urumesiban, Észak-Szinkiang kulturális és gazdasági központjában kerülhetett sor, ahová messze földről, néha csak többnapos lovaglás, vagy gyaloglás után értek be az énekesek és hangszerjátékosok. Másutt az irdatlan hegyek völgyeiben fekvő állandóbb jellegű településekbe, bár a gyűjtők személyesen is elmentek, a villanyáram hiánya akadályozta a felvételt. A szinkiangi magnetofonszalagok jelentős része az ottani két legnagyobb nemzetiség: a kazahok és az ujgurok dalait foglalja magába. A *tiambör* és a *szutar* nevű pengetős hangszereikkel kísért, gyakran bolgár ritmusú dalaik leginkább a Szovjetunió ázsiai köztársaságainak népzenejére hasonlítanak. Intonációjuk a szomszédos tadzsik, kirgiz és szovjet-kazah dalokhoz áll legközelebb.

A sziani népzene gyűjtőktől tudtam meg, hogy Szinkiang egyes vidékén néhány öreg ajkán máig él egy ősi zenei hagyomány, amely a koreai „cang” stílusú énekléshez hasonlít. Ugy vélik, hogy ez a tartomány legrégebb, legréjtettebb zenéje és zenei előadásmódja is egyben. Az ének neve „mukhamó”, melynek magyar fordítása: „hosszú ének”. A „mukhamó”-t ismerő énekmondók nagy köztiszteletben állanak. Vándorlásuk során a régmúlt történeteiket keltik életre: hőstetteket és csodálatos meséket foglalnak énekükbe. Előadásuk évekre szóló eseményt jelent a falu, vagy település életében, amikor a fiatalok és öregek százai veszik körül az idős dalmokot, aki a szemtanúk állítása szerint 20—22 óra hosszúra is képes egyfolytában énekelni.

A Szian vidékén tervezett falusi gyűjtőutakra a váratlanul közbejött megbetegedésem miatt nem kerülhetett sor. Megható volt a Zeneművész Szövetség munkatársainak féltő aggodása és segítsége, akik nap, mint nap a kórházi szobámba látogattak és odahoztak egy magnetofont is, hogy ne veszítsek időt és hogy ott együtt hallgassuk, válogassuk a később átjátszandó

dalokat. Nekik és a kórház engedékeny igazgatójának köszönhetem, hogy így semmi kiesés nem volt a munkámban.

A következő két példát a sziani népzene gyűjtőitől kapott népdal-
füzetekből idézzük. Az első Sanhszi tartománybeli dal. Formája azonos a
mi új stílusú dalainkéval: AABA. A 3. sor — mint a már idézett koreai pél-
dában is — rövidebb az A soroknál. Hangsora félhangnélküli „lá” pentaton.

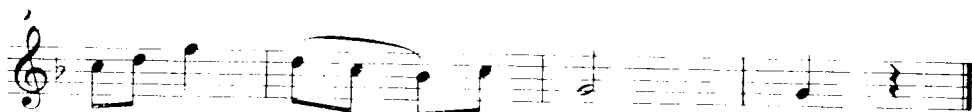

Hasonlóságot mutat a magyar népdalokkal ez a Senhszi tartományban
gyűjtött kínai dal is:

Erre a tibeti dallamra a sziani kollégák hívták fel a figyelmemet. Hangsora
ennek is félhangnélküli „lá” pentaton, s dallamfordulatai magyarosnak
tűnnek.

A kínai iskolákban folyó zenei tanítás eredményességét is ott a kórházban tapasztaltam, amikor két ápolónő és a tolmácsom, akik külön sohasem tanultak zenét, első látásra biztosan énekelték az általam kínai kottairással, azaz a Chev -féle számjelzéssel leírt magyar népdalokat.

Felgyógyul som után búcsút mondtunk a sziani télnek és tolm csommal délre, az örökzöld J nnan tartomány, 1800 m. magasan fekvő fővárosába, Kunmingba repültünk tovább. Az odavalósi n pzenegy jt k jó munkájáról már Pekingben hallottam s a személyes találkozás csak igazolta h r ket. A városi ének- és Táncegyüttes vezetője, Li-Csing-hai, aki maga is népdalgyűjtő, elmondotta, hogy az együttes minden tagja évenként rendszeresen jár falura gyűjteni. Akárcsak a szianiak,  k is hosszabb időt töltenek ott. Ezalatt jobban megbarátkoznak a helybeliekkel, m gismerik  letk r lmnyeiket és résztvesznek velük a mindennapi munkában a földeken, vagy a háztáji gazdaságban. A különben zárkózott és f l nk falusiak  gy azután megny lnak és szívesen tanítják a városiakat. Mert nem  l g leírni a dallamot és a táncot, hanem  gy meg kell azt tanulni, hogy semmi hibát ne találjon benne az, aki tanította.  gy sz ll apáról fi ra, falus r l v rosira, a nagyrészt sz jhagyom nyk nt  l  népdalok, s t operák megtanulásával együtt, a hagyományos előadásmód is.

Kunmingb l egyik délután a szani nemzetiség 120 km-re fekvő, Lunan nevű falujába mentünk, ahol helyszíni magnetofon felvételeket is k sz ttem. Aznap este, amikor odaértünk, négy nemzet színes viseletbe öltözött fiai és l nyai gy ltek össze a falu szélén, a nagy réten, hogy bemutassák hagyományos dalaikat és t nceikat. Felejthetetlen látvány volt a telihold fényénél vad táncot járó fiatalok serege és felejthetetlen az egyetlen motívumot v g nélkül ism tl  kísérő zene, melyet a fi k maguk játszottak, tánc k zben, saját hangszereiken.

A magnetofon felvétel t néhány nappal később a kunmingi Nemzetiségi Akadémián folytattam, ahol aszi, haji, lahu, liszu, miao, thai és tibeti nemzetiségű fiatalok  nekelt k. Vel k, mint Lunanban is, csak kétszeres, s t néha háromszoros tolmácsolás útján beszélhettem. Ez nemegyszer megnehezítette, vagy lehetetlenné tette a dalokkal kapcsolatos kérdések és feleletek megértését. Itt tapasztaltam igazán, hogy abban az országban, ahol 60 féle nyelven beszélnek, szükségképpen milyen sokrétű a zene is, sőt talán túlzás nélkül mondhatjuk : aligha van a világon m g egy ország, amelyben annyi ellentétes jellegű népzene és zenei előadásmód  l, mint a hatalmas Kínában.  l g itt utalni Belső-Mongólia és az attól 3000 km-re, nyugatra

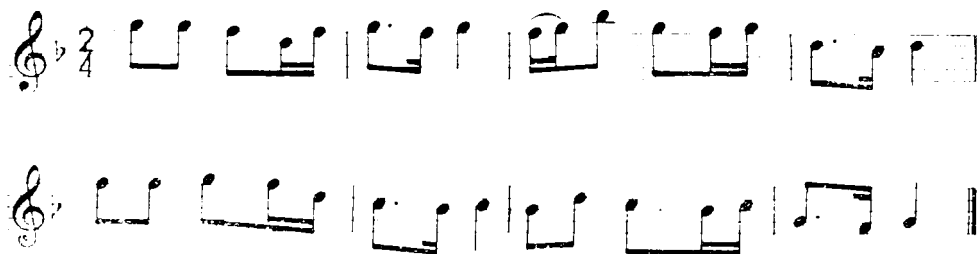
fekvő Szinkiang tartomány dalainak különbözőségére, vagy a délen élő sok kis nemzetiség zenéjére, amely szintén élesen elválnak a kínaiakétól.

Kunmingból kelet felé, Kína legdélibb városába, a trópusi éghajlatú Kantonba repültünk. Itt az utcai árusok messzehangzó, dallamos kiáltásait kottáztam, a város Ének- és Táncegyüttesének műsorszámairól készítettem helyszíni felvételt és a Rádió népzenei gyűjteményéből másoltuk át a közeli Hainan sziget és a kantoni vízlakók néhány különös dalát.

Azután a szépségéről messze híres Hangsó, majd Ázsia legnagyobb városa: Sangháj következett. Ott a Konzervatóriumban Li-Cső-shu professzor, a magyar zeneművészet régi barátja fogadott. Tőle kaptam ajándékba Kodály ének és zongorára írt Magyar Népzene-jének két kötetét kínai nyelven, amelyet ő fordított és egy lemezt, amelyen ő maga énekl az „El kéne indulni” kezdetű magyar népdalt, kínai szöveggel. Sanghájban egy másik alkalommal a kiváló városi vegyeskartól is hallottam magyar népdalt. Ők egyúttal a modern kínai kórusirodalomból nyújtottak ízelítőt. Műsoruk legszebb száma Csü-Si-sien, pekingi zeneszerzőnő, belső-mongóliai a cappella népdalfeldolgozása volt. Az eredeti dallam két rendszerű, „dó” pentaton és kvintváltó.

A sanghaji Rádió népzenei gyűjteménye is tartogatott még néhány meglepetést. Az ott hallott dallamok közül választottuk ki ezt a Santung tartományi kvintváltó dalt.

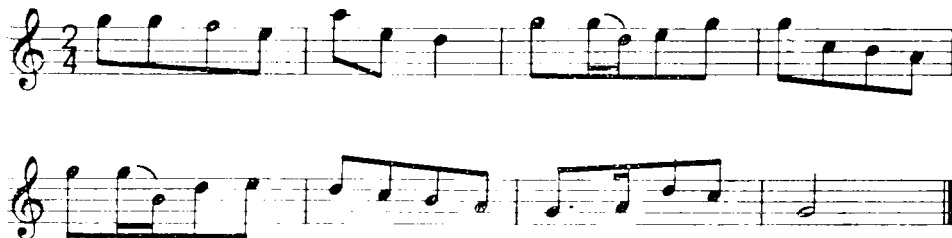
A következő, eredetileg Jünnanban gyűjtött, kínai dalnak nemcsak a hangsora, hanem a ritmikája is hasonlóságot mutat a magyar dallamokéval. Az 1. és 3. sorok között fennálló kvintváltás még jobban erősíti a kapcsolatot.

Bármerre jártam Kínában, magam győződtem meg arról, hogy a széles tömegek körében milyen népszerű a kínai opera. A kisebb városoknak is saját társulata van, ahol esténként az utcákon, tereken hangszórón át közvetítik az előadást a kintrekedteknek. A nagy városokban pedig se szeri, se száma a színházi együtteseknek. Sanghájban, csak az ún. Központi Szórakoztató Parkban egy időben 10 különböző vidék operatársulata játszik estéről-estére zsúfolt nézőtér előtt.

Összesen 14-szer voltam operában. Láttam az évszázados hagyományokat őrző, klasszikus pekingi színjátékot, bepillantást nyertem a déli operák színes, kedélyes világába és Sanghájban hallottam a legújabb kínai operát, amelynek már szerzője és karmestere is van. A darab címe: Az anya. A történet 1948-ban játszódik Sanghájban. Ez már többnyire szakít a régi színpadi és zenei hagyományokkal és új utakra lép, mint a már nálunk is bemutatott „Fehérhajú lány”.

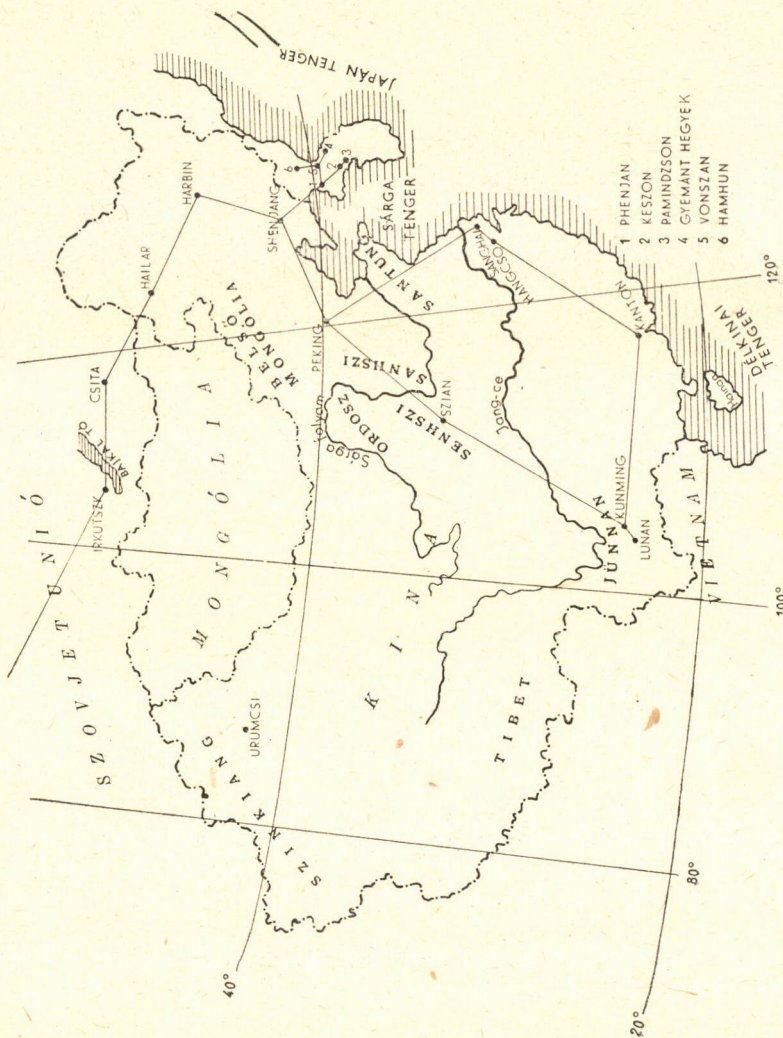
A kínai színházi zene és a népzene között szoros kapcsolat fejlődött ki a hosszú évszázadok folyamán. Ma már szinte kibogozhatatlanok az egymásba vezető szálak. A helyi operák színpadán gyakran felcsendülnek a vidék népdalai a történetbe ágyazva anélkül, hogy a hallgatóság különbséget érezne a népdal és az opera zenéje között. És az operához hasonlóan, az operán kívül is legtöbbször valamilyen hangszerkísérettel adják elő a népdalokat. Ezáltal az ének, a zene kiemelkedik a hétköznapok eseményeiből és talán helyesen érzi a hallgató éppen ezért a kínai és egyben a keleti zenélést mindig egy kissé szertartásos előadásnak, amelyre fel kell készülni, amelyet csak megfelelő környezetben, bizonyos körülmények között lehet bemutatni. Ezt a kínai népdalt többször hallottam az operák színpadán. Ehhez is találunk hasonló magyart.

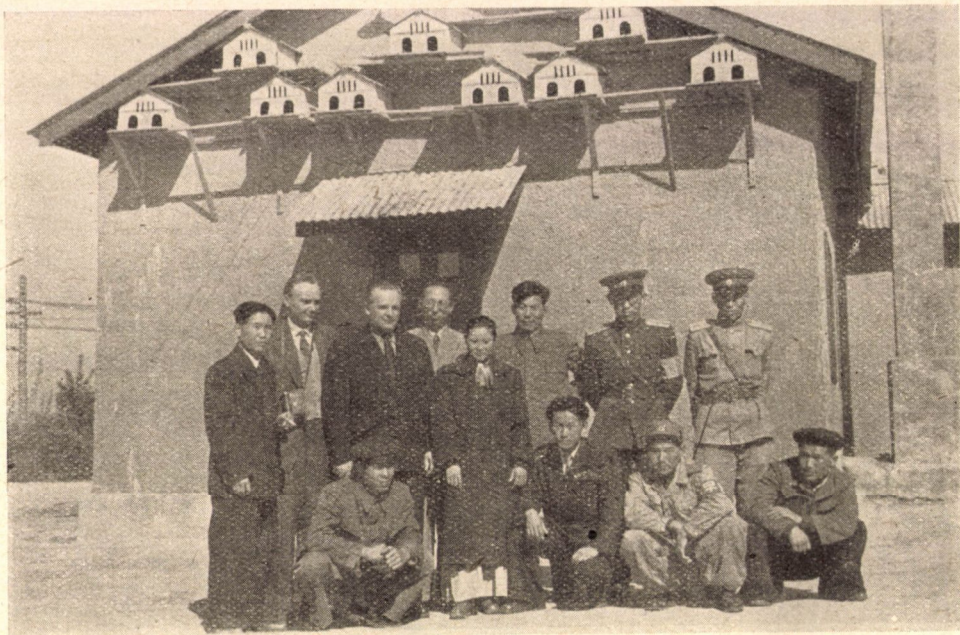

Sanghájából az év végén visszaindultunk Pekingbe, majd onnét, néhány napos tartózkodás után, útra keltem hazafelé. Ez a beszámoló csak az első zenei tapasztalatokból és élményekből villanthatott fel néhányat. A magnetofon szalagokon és a könyvekben magammal hozott több ezer dallam feldolgozása és a jelentős adatok ismertetése évekig tartó munkát igényel.

Ezúton is köszönetet mondok a magyar, koreai és kínai Kultúrkapcsolatok Intézete munkatársainak, akik tanácsukkal, útmutatásukkal, itthon és külföldön segítségemre voltak az út előkészítésében és annak zavartalan lebonyolításában. Külön megköszönöm Kodály Zoltánnak és Szabolesi Bencének, hogy Kínába vezető utamat már évekkel ezelőtt és az elutazásom előtt is egyengették. A phenjani és pekingi nagykövetségünk lelkes munkatársainak, hogy ott támogattak és hálás köszönet illeti koreai és kínai barátaimat és ismerőseimet, akik annyi felejthetetlen szép napot szereztek nekem.

Ha utam csak egy lépéssel hozta közelebb Távol-Kelet ezerarcú zenéjét a magyarsághoz, talán már akkor sem volt hiábavaló.

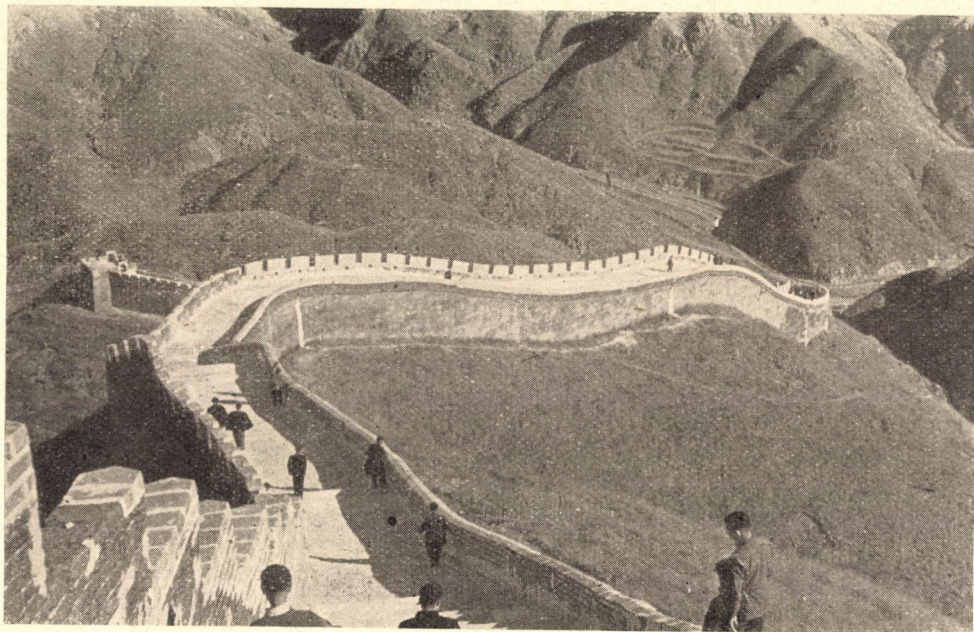

A pandmindzsoni ENSz-övezet, észak-koreai határőrségének épülete előtt

Koreai tolmácsom : Hwang-Mjong-szun operaénekesnő. A háttérben Keszon város látszik

A Kínai Nagy Fal Padelinnál

Elrejtett Buddha templom a keszoni hegyekben

A kunmingi Ének és Táncgyűttes zenekara

A kunmingi Ötszáz Buddha temploma

Részlet a kunmingi Városi Parkból

Kévekööző szani nemzetiségű asszonyok a lunani köerdő szélén

Csing-Csü-jing, 20 éves szani nemzetiségű énekes Luanban

Long-Szo-lang, 21 éves haji nemzetiségű énekes Lunanban.

Kanton, a Gyöngyfolyó partján

A sanháji Konzervatóriumban. Baloldalt Li-Csö-shu professzor